

Фрицюк В.М.

викладач

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

м. Вінниця, Україна

valentyana.frytsiuk@vspu.edu.ua

Янковський С.Є.

здобувач вищої освіти

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

м. Вінниця, Україна

м. Вінниця

e-mail: hfrjdcmrff@ukr.net

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УЧНІВ ДМШ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ МУЗИКИ

***Анотація.** У статті розглянуто актуальне питання розвитку національної самосвідомості учнів дитячої музичної школи через залучення до української народної музики, зокрема в процесі навчання гри на акордеоні. Наголошено на виховному потенціалі української народної творчості, яка впливає на формування патріотичних почуттів, естетичного смаку, духовного розвитку й культурної ідентичності учнів. Проаналізовано педагогічні методи та форми роботи, що сприяють глибшому розумінню національних цінностей, зокрема добір репертуару, інтерпретація творів, участь у тематичних концертах, творчі завдання. Підкреслено важливість комплексного, емоційно насиченого підходу до навчального процесу, який перетворює опанування народної музики на чинник особистісного і громадянського становлення учня.*

***Ключові слова:** національна самосвідомість, акордеон, учні ДМШ, українська народна музика, патріотичне виховання, музична освіта, культурна ідентичність, народна творчість.*

Постановка наукової проблеми. У сучасному суспільстві дедалі більше визнається важливість національного виховання, яке має починатися ще з дитинства і тривати протягом усього становлення особистості. Такий процес повинен охоплювати всі аспекти духовного розвитку, поєднуючи вплив мови, літератури, музики, живопису та інших видів мистецтва.

Дослідження науковців [1; 2; 3; 4] підтверджують, що саме українська народна пісенна та музична творчість є надзвичайно ефективним засобом виховання молоді. Її доступність, глибока емоційність і змістовність, яка несе в собі відлуння української національної культури, роблять її ідеальним інструментом впливу на учнів. Музика природним чином стимулює у дітей креативність, допомагає розвивати естетичний смак, глибоко впливає на їхній внутрішній світ і сприяє формуванню патріотичних почуттів та інтересу до національної спадщини. Це, у свою чергу, закладає міцну основу для формування особистості з активною громадянською позицією і зрілою національною самосвідомістю.

Сьогодні, в часи інтенсифікації світових інтеграційних процесів та глобалізації, тенденцією, яка дедалі яскравіше проявляється в житті сучасного

суспільства, спостерігається посилення уваги до збереження самобутності народів, відродження та розвитку традицій, що визначають їх національне обличчя, створення найсприятливіших умов для розвитку національної культури. Дана проблема сьогодні гостро стоїть і перед Україною. Запорукою збереження самобутності українців, їх подальшого національного та державного розвитку, може стати досягнення високого рівня національної свідомості та самосвідомості українського суспільства, утвердження в свідомості кожного громадянина України, незалежно від його етнічного походження, поваги до українських національних цінностей, усвідомлення себе часткою великої європейської нації з давніми традиціями та славною історією. У досягненні цієї мети провідна роль належить системі освіти і виховання [2; 3; 4]. Значну роль у цьому процесі відіграє музичне мистецтво.

Мета дослідження – проаналізувати особливості розвитку національної самосвідомості учнів-акордеоністів дитячої музичної школи засобами української народної музики.

Виклад основного матеріалу. Слід наголосити, що збереження української ідентичності на пряму залежить від рівня національної самосвідомості громадян. Відчуття любові до рідної землі, національна гордість і патріотизм не є абстрактними поняттями – вони формують моральне ядро особистості. Саме в критичні моменти історії ці почуття стають об'єднуючою силою, допомагають людям діяти спільно, приглушують особисті амбіції й розкривають готовність до самопожертви. Такий світогляд, заснований на вірності Батьківщині, традиціям і культурі, є ключовою рисою справжнього громадянина. При цьому слід підкреслити, що підтримка національної ідеї жодним чином не суперечить інтересам інших національностей, які проживають в Україні й вважають її рідною [1]. Вони всі – частина єдиного народу, що творить українську державу й разом визначає її майбутнє.

У зв'язку з цим особливо актуальним є використання українського народного музичного мистецтва як засобу пробудження національної свідомості в учнів. Основна ідея полягає в тому, що емоційний вплив, який справляють народні пісні та їхнє спільне виконання, працює комплексно, посилюючи ефект виховання. Більше того, такі впливи часто діють у одному напрямі, формуючи у дітей спільні риси – любов до рідного, гордість за своє походження, усвідомлення себе частиною великого народу.

Розвиток національної самосвідомості учнів-акордеоністів у дитячій музичній школі засобами української народної музики є надзвичайно ефективним напрямом виховання, адже поєднує емоційний, естетичний, патріотичний і культурний вплив. Для цього можна використати різні методи, прийоми і форми роботи. Наприклад, варто:

- включати до програми навчання твори, які базуються на автентичних українських мелодіях або є обробками народних пісень;
- знайомити учнів з музичною спадщиною різних регіонів України (наприклад, гуцульські, поліські, подільські мелодії), що допомагає розширити уявлення про національну культуру;
- проводити короткі вступні бесіди перед виконанням – про історію твору, його призначення в житті українського народу;

- знайомити учнів з видатними українськими виконавцями та композиторами, які популяризували народну музику (наприклад, Мирослав Скорик, Анатолій Авдієвський, Віктор Гуцал);

- спонукати учнів до участі у тематичних концертах: Проведення заходів, присвячених українським традиціям, святam (наприклад, «Калита», «Веснянки», «Козацькі забави»), де учні виконують народні твори;

- пропонувати учням-акордеоністам творчі завдання: наприклад, створення власної варіації на тему української народної мелодії тощо [4].

Основним завданням викладача є створення таких умов навчання, за яких знайомство учнів із українською народною музикою перетворюється не лише на процес технічного і художнього зростання, а й на особистісне переживання, емоційне пізнання культури свого народу. Робота над українським репертуаром має бути постійною складовою програми, а не лише епізодичним явищем. Доцільно добирати твори, що відповідають віковим особливостям учнів, рівню їхньої виконавської підготовки та емоційного розвитку. В репертуарі мають бути представлені різні жанри – колискові, веснянки, коломийки, козацькі марші, жартівливі пісні, обрядова музика тощо. Це допомагає учням не тільки вдосконалювати виконавську техніку, а й глибше розуміти українську ментальність, побут, історію й емоційну палітру нашого народу.

Надзвичайно важливо, щоб учень не просто виконував твір, а усвідомлював його зміст, настрій, походження. Саме тому викладач повинен супроводжувати репертуарну роботу елементами культурологічного коментаря, короткими розповідями про пісню, обряд або подію, з якою вона пов'язана. Прослуховування записів автентичного виконання, перегляд відеофрагментів фольклорних ансамблів сприяє глибшому зануренню в традицію. Це формує у дітей не лише музичний смак, а й емоційне співпереживання, співзвучність із власною культурною спадщиною.

Значну роль у формуванні національної самосвідомості відіграє також робота над інтерпретацією народних творів. Викладач має акцентувати увагу учнів на динамічних відтінках, штрихах, агогіці, що відтворюють національний характер мелодії. Важливо не просто відтворити ноти, а передати настрій, дух, живе звучання, яке притаманне українському музичному фольклору [4].

Ефективним методом виховання є також залучення учнів до колективного музикування. Ансамблеві форми гри, участь у дуетах, тріо або більших колективах сприяють не лише розвитку технічних і музичних навичок, а й формують відчуття єдності, співпраці, спільної відповідальності. Особливу виховну цінність мають тематичні концерти, присвячені українським святam, історичним подіям або традиціям. Підготовка таких заходів передбачає не лише репетиційну роботу, а й обговорення змісту творів, використання національного вбрання, декорацій, що значно посилює патріотичний вплив.

Слід також заохочувати творчу активність учнів: імпровізації на основі народних мелодій, створення простих акомпанементів, варіацій або обробок. Це сприяє формуванню не лише виконавця, а й мислячого музиканта, який бачить в українській музиці не музейний експонат, а живу, сучасну і важливу частину свого культурного світу.

Варто залучати до цього процесу також батьків і громаду, організовуючи родинні концерти, співпрацюючи з фольклорними колективами, етнографічними музеями або культурними центрами. Це не лише розширює межі музичної освіти, а й зміцнює зв'язок учнів із національним середовищем, у якому формується їхня особистість.

Отже, українська народна музика є не лише важливою частиною навчального матеріалу, а й засобом формування глибокої національної самосвідомості. Вона дозволяє кожному учневі відчувати себе частиною великої культурної спільноти, формує повагу до національних цінностей і готує свідомого громадянина – патріота, здатного зберігати й розвивати спадщину свого народу. Завдання викладача – зробити цей процес цілісним, змістовним і натхненним.

Висновки. Отже, музичні твори варто підбирати таким чином, щоб вони: були зрозумілі учня та викликали неабияке бажання вивчати; несли в собі яскраво виражений український народний колорит; якщо зі словами, то містили багату інформацію. Таким чином, можна зробити висновок, що поетапне й комплексне застосування різних форм і методів педагогічного впливу, основою якого є використання української народної музики, сприяє музично-естетичному розвитку учнів, активізації їх духовного потенціалу, формуванню інтересу до культурної спадщини українського народу, формуванню в них фундаментальних рис національного характеру, зародження елементів національної свідомості та самосвідомості.

Важливо є підготовка й участь учнів у заходах із патріотичним та національним спрямуванням, які мотивують учнів глибше занурюватися в національну музику та відчувати її значущість у сучасному контексті. У сучасних умовах розвитку української державності особливої ваги набуває питання формування національної самосвідомості молодого покоління. Музичне мистецтво, зокрема народна творчість, є дієвим інструментом у цьому процесі. Саме українська народна музика як невід'ємна частина культурної спадщини має значний потенціал у вихованні патріотизму, національної гідності та поваги до традицій. У контексті занять у класі акордеону дитячої музичної школи цей потенціал може і повинен реалізовуватися цілеспрямовано й системно.

Список використаних джерел:

1. Мозгальова Н.Г. Теоретико-методичні засади інструментальної підготовки вчителя музики : монографія ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Вінниця : МеркьюріПоділля, 2011. 486 с.
2. Фрицюк В. А., Грошовенко О. П. Професійний саморозвиток майбутніх педагогів: компетентнісний підхід. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. №1. 2018. С. 208-214.
3. Фрицюк В. А., Фрицюк В.М. Готовність до інноваційної діяльності в контексті професійного саморозвитку вчителя. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. Вінниця: ТОВ «Твори», 2021. Випуск 67. С. 93-98.
4. Фрицюк В. А., Фрицюк В. М. Мотивація професійного саморозвитку майбутніх педагогів-музикантів у творчому освітньому середовищі

університету. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми.* Зб. наук. пр. Випуск 53 / редкол. Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2019. С. 222-227.